

Wstęp

Dorobek pedagogiczny i spuścizna badawcza Janusza Korczaka (1878–1942) jako edukatora, lekarza, wychowawcy i pisarza utworów dla dzieci od lat inspirują współczesnych badaczy. Dorobek ten zawiera ogromne bogactwo informacji, wiadomości i opinii pedagogicznie znaczących. Wszystko to jest bardzo mocno związane z dzieckiem, prawami i zasadami funkcjonowania jego organizmu i psychiki, jego uczuciami, potrzebami, pragnieniami i dążeniami. Jako pisarz, wychowawca Janusz Korczak posiadał szczególny dar ukazywania dziecka i jego zachowań w kontekście uwikłania w rozmaite czynniki środowiskowe. Był to dowód jego talentu i wszechstronnej znajomości psychiki i umysłowości dziecięcej.

Źródłem jego wiedzy o dziecku była wszechstronna działalność praktyczna i współpraca edukacyjna z dziecinnymi obserwatorami poczyną ludzi dorosłych. Czynnikiem bowiem uczestniczył w życiu dzieci, miał zatem możliwość obserwowania ich w rozmaitych sytuacjach, inspirował rodziców, wychowawców, opiekunów do coraz skuteczniejszych oddziaływań wychowawczych. Zabiegał szczególnie o kształtowanie wychowawczego środowiska, które sprzyjałoby umocnieniu zdrowia najmłodszych.

Ukierunkowana humanistycznie koncepcja wychowawcza pedagoga obejmuje wszystkie podstawowe problemy pedagogiki, poddaje wszechstronnej analizie zagadnienie rangi właściwej opieki nad dzieckiem oraz organizowania jego życia w taki sposób, aby każdy szczegół sprzyjał zaspokajaniu najważniejszych fizycznych i psychicznych potrzeb dziecięcych, umacnianiu zdrowia i dobrego samopoczucia i gwarantował najpełniejsze możliwości dziecięcej samorealizacji i samodoskonalenia.

Za najważniejszą i zarazem podstawową ideę własnej koncepcji uważał Janusz Korczak rozwój naturalnych zadatków i zdolności dziecka, zorientowanie praktyki pedagogicznej na rozwój osobowości wychowanka, poszanowanie dla

jego dziecięcego życia i osobowości; uznanie za podstawowy warunek skuteczności procesu wychowawczego dobrej znajomości dziecka, jego ustawicznego poznawania jako całościowej struktury psychofizycznej; odrzucenie autorytaryzmu w relacjach między ludźmi dorosłymi a dziećmi.

Ocenie i określeniu wartości wymienionych wyżej problemów i zagadnień edukacyjnych Janusz Korczak poświęcił bardzo wiele lat niełatwej pracy pedagogicznej. Udało mu się też stworzyć wyjątkowy i zarazem całościowy system pedagogiczny, przykuwający uwagę badaczy licznych krajów i narodów, przede wszystkim zaś specjalistów polskich i ukraińskich. Na Ukrainie temat ten podjęły w ostatnich latach między innymi: L. Klarina¹, M. Szabajewa², W. Kuszniir³, S. Denysiuk⁴. Analizowane były zagadnienia wartości dziecka i jego praw, wolności w wychowaniu, indywidualizacji, w tym możliwości samodzielnego rozwoju wychowanka. Badacze zwrócili uwagę na wszechstronność dorobku Korczaka i przede wszystkim ponadczasowość problemów wychowawczych i ich rozwiązań. Hasła Korczaka są znane i nierzadko wykorzystywane zarówno w procesie wychowania, jak i nauczania dziecka.

Twórcza spuścizna Janusza Korczaka wywarła znaczący wpływ na rozwój i kształtowanie się poglądów pedagogicznych i zarazem w pełni humanistycznych Wasyla Suchomlińskiego. Ten ukraiński pedagog bardzo dobrze poznał dorobek i poglądy pedagogiczne Janusza Korczaka i niejednokrotnie odwoływał się do jego autorytetu i opinii w licznych własnych opracowaniach naukowych. Dziecko, jego zainteresowania i potrzeby w myśli pedagogicznej Janusza Korczaka i Wasyla Suchomlińskiego znajdowało się w centrum uwagi wychowawców i rozpatrywane było jako pełnoprawny podmiot procesu wychowania i opieki. Postulat samoistnej wartości życia dziecięcego stał się przyczyną sprecyzowania przez obydwu pedagogów nowych podejść do procesu dydaktyczno-wychowawczego. Znaczenie priorytetowe przypisano społeczno-pedagogicznemu zagwarantowaniu prawidłowych procesów samoaktualizacji, samorozwoju i samowychowania dorastającej osobowości, poszukiwaniu i stosowaniu właściwych technik i technologii sprzyjających stymulacji owego doskonalenia. Można dostrzec też znaczące podobieństwo idei wypracowanych przez polskiego pedagoga w twórczości np. innego ukraińskiego badacza O. Zacharenki.

¹ L. Klarina, *Dialog z Januszem Korczakiem*, „Wykształcenie Narodowe” 1995, nr 2, s. 20–25.

² M. Szabajewa, *Janusz Korczak i jego teoria pedagogiczna*, „Oświata Ludowa” 1978, nr 11, s. 84–86.

³ W. Кушнір, *Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки*, Умань 2004.

⁴ С. Денисюк, *Я. Корчак і українська педагогіка*, „Шлях освіти” 2000, nr 1, s. 44–48; S. Denysiuk, *Dwa źródła jednej teorii: Spuścizna pedagogiczna. J. Korczaka oraz W. Suchomlinskiego*, „Szkoła Podstawowa” 1999, nr 5, s. 46–48.

Humanistycznie ukierunkowane idee pedagogiczne Janusza Korczaka znajdują i dziś kolejnych interpretatorów. Ponowne zapoznanie się polskich i ukraińskich badaczy ze spuścizną pedagogiczną stwarza obecnie szanse oceny jego dokonań w kontekście aktualnych potrzeb. Dlatego też przygotowano zbiór najnowszych artykułów tworzących księgę zbiorową pod tytułem *Janusz Korczak – przyjaciel dzieci. W nurcie rozważań pedagogicznych*. Służy on przede wszystkim zapoznaniu dzisiejszego czytelnika z myślą pedagogiczną tego wybitnego pedagoga i jego działalnością praktyczną na polu pedagogiki opiekuńczej. Ma na celu naukową analizę problemów badawczych związanych z czasem wolnym dzieci i młodzieży, pielęgnowaniem wartości pedagogicznych wśród najmłodszych i dorosłych.

Biorąc zatem pod uwagę wieloaspektowy charakter analizowanych problemów, wyodrębniono w strukturze dzieła trzy rozdziały chronologiczno-problemowe. Rozdział pierwszy, zatytułowany *Odczytywanie pedagogiki Janusza Korczaka*, dotyczy najważniejszych kwestii dotyczących życia i twórczości pedagoga, a przede wszystkim ukazuje: rolę Boga i religii w życiu Janusza Korczaka; recepcję poglądów Janusza Korczaka w opinii przyszłych pedagogów; odczytywanie jego pedagogiki emancypacyjnej; wizerunek J. Korczaka jako przedstawiciela określonej epoki; miejsce i rangę medycyny w działalności pedagogicznej Janusza Korczaka; Janusza Korczaka w kinematografii polskiej, a także kwestię spuścizny pedagogicznej J. Korczaka i jej recepcji na Ukrainie, czyli historiografię problemu.

W rozdziale drugim, zatytułowanym *Dzieciństwo w refleksji teoretycznej i praktyce pedagogicznej Janusza Korczaka*, umieszczono opinie autorów na temat problemów dzieciństwa, rozpatrywanych przez Janusza Korczaka jako samoistna wartość i wielopłaszczyznowy system, wyznaczający początkowy etap tworzenia osobowości, która pozostaje bardzo mocno związana z kolejnymi etapami życia człowieka. Szczególną uwagę zwrócono tu na miejsce dziecka i dzieciństwa, kwestię społeczno-pedagogicznego wspierania dzieciństwa i macierzyństwa w ujęciu Korczakowskim, a także na prawa dziecka i ich obronę w interpretacji pedagoga.

Rozdział ostatni to *Wychowawca w ujęciu Janusza Korczaka*. Zamieszczone w nim opracowania ukazują poglądy wielkiego pedagoga polskiego na problemy działalności wychowawcy, kwestie humanistycznej orientacji nauczyciela, wieloaspektowe podejście wobec oddziaływania pedagogicznego. Przedstawiono w nim model opiekuna wychowawcy w ujęciu Janusza Korczaka oraz Hermanna Gmeinerja i rangę pedagogiki dobroci Janusza Korczaka w szkolnictwie ukraińskim. Obecnie istotne jest umocnienie poczucia bezpieczeństwa, zagwarantowanie demokratyzacji życia szkolnego, opartej na jawności oraz otwartości, na integracji i uzgodnieniu zainteresowań i stanowisk, na kulturze obcowania, na rozmaitych formach działalności twórczej, doskonaleniu kultury psychologicznej

pedagogów i ustawicznym poznawaniu dzieci, a także na kształtowaniu przekonania o konieczności przekształcenia wiedzy o dziecku w podstawową część procesu wychowawczego.

Proponowaną Czytelnikom pracę zbiorową zamykają notki biograficzne o autorach.

Naszą pracę kierujemy do tych wszystkich, których interesują dzieje polskiej myśli pedagogicznej, problemy wychowania dorastających pokoleń, a przede wszystkim do pracowników instytucji dydaktyczno-wychowawczych, badaczy kwestii pedagogicznych, teoretyków i metodyków wychowania, studentów i nauczycieli akademickich pedagogicznych studiów wyższych.

BIBLIOGRAFIA

- Klarina L., *Dialog z Januszem Korczakiem*, „Wykształcenie Narodowe” 1995, nr 2, s. 20–25.
Szabajewa M., *Janusz Korczak i jego teoria pedagogiczna*, „Oświata Ludowa” 1978, nr 11, s. 84–86.
Денисюк С., *Я.Корчак і українська педагогіка*, “Шлях освіти” 2000, nr 1, s. 44–48; S. Denysiuk, *Dwa źródła jednej teorii: Spuścizna pedagogiczna. J. Korczaka oraz W. Suchomlinskiego*, „Szkoła Podstawowa” 1999, nr 5, s. 46–48.
Кушнір В., *Провідні гуманістичні ідеї творчої спадщини Януша Корчака у контексті розвитку вітчизняної педагогічної думки*, Умань 2004.

Maria Czepil